

Platon'un Toplum İdeali İçerisinde Kadının Yeri

The Place of the Woman in Plato's Ideal Society

Mete Han ARITÜRK

*Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
İzmir, Türkiye
metehan.ariturk@deu.edu.tr*

Öz

Antikçağ'dan modern dönemlere değin kadınların mevcut durumlarının iyileştirilmesine dair çalışmaların sayısının oldukça yetersiz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda siyaset felsefesinin kurucu metinlerinden olan *Devlet*'in hem yazıldığı dönem hem de takip eden iki milenyuma yakın süre hesaba katıldığında kadınların toplumdaki rolü ve konumu üzerine oldukça radikal ve yenilikçi fikirleri barındırdığı açıktır. Bu çalışmada Platon'un diğer çalışmaları da hesaba katılmakla birlikte özellikle *Devlet* adlı eseri nezdinde nasıl olup da kimi düşünürlerce hem bir mizojinist hem de bir kadın hakları savunucusu sayıldığı; hem bir kadın düşmanı hem de proto-feminist olarak görülebildiği incelenecek ve Platon bu bağlamda yeniden ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Platon, Kadın Hakları, Devlet, Feminizm, Mizojini*

Abstract

It is safe to propound that the quantity of studies on the amelioration of the present conditions of women from antiquity through to modern times is quite insufficient. In this context, it seems that the *Republic* by Plato, which is one of the founding texts of political philosophy, has provided quite radical and innovative ideas about the role and position of women in society, considering it into account both for its production period and next two millenniums. This study, based particularly upon his *Republic* and other works, aims to re-consider how Plato is regarded both as a misogynist and a women's rightist, or both as a woman hater and a proto-feminist by certain scholars.

Keywords: *Plato, Woman Rights, Republic, Feminism, Misogyny*

Giriş

Platon'un yaşadığı, düşündüğü ve eserlerini verdiği dönemden günümüze iki bin beş yüz yıla yakın zaman geçmiş olması, Platon hakkındaki tartışmaların ve çalışmaların azalmasına sebep olamamıştır. Tam aksine Platon, pek çok düşüncesiyle bugün bile yeni felsefi tartışmalara kaynaklık yapmakta, yeni okumalarla yeni ufuklar açmaktadır. Bu bağlamda günümüzden bu kadar uzak bir dönemde yaşamış bir düşünürün kadınlar ve kadınların toplumdaki rolü üzerine düşüncelerinin feminist kuramlar bakımından pek çok modern düşünürden daha güncel bir biçimde tartışma konusu olduğunu görmek daha anlaşılır olmaktadır. Platon'un kadınlar üzerine düşünceleri hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir zira; hem tarihsel analiz bağlamında hem de yeni tartışmalara ve felsefi çıkarımlara hazırladığı zemin bağlamında bu alanın yeni tartışmalara ve çalışmalara gebe olduğu açıktır. Platon'un kadınlara yönelik düşünceleri üzerinden eserlerinin bir okuması yapıldığında dikkat çeken unsur düşünürün kadınlar hakkında yer yer kadınları yeren yer yer ise onları yücelten fikirlere sahip olduğunu görmek olacaktır. Ancak bununla birlikte yani kadınlar

Makale Bilgisi

Gönderildiği Tarih: 27.01.2017
Kabul Edildiği Tarih: 17.02.2017
Yayınlandığı Tarih: 27.02.2017

Article Info

Date submitted: 27th January 2017
Date accepted: 17th February 2017
Date published: 27th February 2017

hakkındaki açık pek çok olumsuz görüşüne rağmen Platon'u en azından bir proto-feminist olarak kabul eden azımsanamayacak sayıda araştırmacı ve düşünür vardır. Bu bağlamda Platon hakkında bu çalışmada cevap aranan sorular; düşünürün bir mizojinist¹ yani kadın düşmanı sayılıp sayılamayacağı ve eğer öyle ise nasıl olup da düşünürün aynı zamanda bir kadın hakları savunucu olarak ele alınabileceğidir; yani esas olarak cevap aradığımız soru Platon'un kadınlar üzerine düşüncelerinde bir çelişki olup olmadığıdır.

Platon'un birbiriyle uzlaşmaz görünen iki farklı şekilde anılmasıyla ilgili çok sayıda çalışmadan söz edilebilir. Bu çalışmada ana eserlerin yanı sıra özellikle söz konusu çelişkiyi iki yönlü olarak ön plana çıkartmalarından dolayı sırasıyla Susan Miller Okin, Brian Calvert, Dorothea Wender ve Lewis Caccia tarafından kaleme alınan "*Philosophers Queens and Private Wives: Plato on Women and the Family*", "*Plato and the Equality of Women*", "*Plato: Misogynist, Paedophile, and Feminist*" ve "*The Status of Women Among the Guardian Class: Feminism in Relation to Plato's Republic*" çalışmalarından yararlanılmıştır. Örneğin Dorothea Wender "*Plato: Misogynist, Paedophile, and Feminist*" adlı makalesinde, makalenin adından da anlaşılacağı üzere Platon'un aynı zamanda hem bir mizojinist hem de bir feminist daha doğrusu bir proto-feminist olarak tanımlanabileceğini iddia eder. Wender'a göre 19. ve 20. yüzyılda dahi feminizmi destekleyen erkekler, bunu eşlerini sevdikleri veya onlara acıdıkları için yapmaktayken, Antikçağ'da sistematik bir feminizmin izlerini sürebileceğimiz belki tek düşünür olan Platon ise yine Wender'a göre bir kadın düşmanı, bir pedofili ve hatta kadınlara karşı cinsel açıdan da bir ilgi duymayan ve onlara heteroseksüel bir bakış açısıyla yaklaşmayan bir düşünürdü (Wender, 1984: 213). Ancak bununla birlikte Platon kadın hakları konusunda öncü sayılabilecek fikirler ortaya sürmüş, iki milenyumda yakın süre boyunca pek de tartışılmayacak olan kadınların, en azından koruyucu sınıf içerisinde de olsa erkeklerle eşit roller üstlenmesi konusunda ilk adımları atmıştır.

Platon'un kadınlar hakkındaki görüşleri yoğun bir biçimde özellikle *Devlet* adlı çalışmasında yer alır. Bu bağlamda *Devlet*'in içerdikleri hakkında bilgi vermek Platon'un kadınlar hakkındaki görüşlerini ve onları devlette ve toplumsal hayatta nasıl konumlandığını anlamak bakımından da yararlı olacaktır. *Devlet*, Platon tarafından kaleme alınan ve özellikle adalet anlamına gelen *dikaosune*² kavramı etrafında şekillenen bir eserdir; öyle ki eser adalet olan vurgusuyla Antikçağ'da "Adalet Üzerine" adı ile de anılmaktaydı. Kitabın üzerinde durduğu temel motifler adil bir şehir-devletin ve bu şehirde yaşayacak olan kadın ve erkek yurttaşların rollerinin ve niteliklerinin neler olması gerektiği üzerinedir.

Kitapta Sokrates ile birlikte Glaukon, Kephalos, Polemarkhos, Adeimantos ve Thrasymakhos karakterleri yer almaktadır. Önemli bir bölümünün kadınların toplumdaki yerinin tartışılmasına ayrıldığı bu eserde herhangi bir kadın karakter yer almamaktadır. *Devlet* bu konuda bir istisna değildir; zira Platon'un hemen hiçbir diyalogunda kadın karakter ya yoktur ya da *Meneksenos*'ta Aspasia, *Symposion*'da Diotima ve *Phaidros*'da Ksnatippe ve benzer birkaç istisna dışında olduğu gibi kadın bir karakterden söz dahi edilmemektedir. Kitap, Sokrates ve Glaukon'un Pire'ye gerçekleştirdikleri seyahat ile başlar. Burada karşılıklarına çıkan Polemarkhos onları adalet üzerine derinlemesine bir tartışmaya

¹ Yunanca'da düşmanlık ve nefret etmek anlamlarına gelen *misein* sözcüğü ile yine Yunanca'da kadın anlamına gelen *gyne* sözcüğünün birleşmesiyle oluşan *misogynia* sözcüğü kadınlardan nefret etmek ve kadınlara düşman olmak ve kadınlara kin duymak gibi farklı biçimlerde dilimize çevirmektedir; bu sebeple sözcük, metinde dilimize geçtiği şekliyle "mizojini" olarak kullanılmıştır.

² *Devlet*'in makalenin yazıldığı tarih itibarıyla otuzuncu baskısını yapan, Türkçe 'deki en yaygın çevirisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından basımı yapılan çeviridir. Bu eserin çevirmenleri olan Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz çeviriyi Fransızca çevirisini göz önünde bulundurarak 1960'lı yılların başında yapmışlardır ve bu çeviride örneğin İngilizce çevirilerde "justice" olarak yer alan ve Yunanca anlamı adalet olan "dikaosune" kavramı doğruluk olarak çevrilmiştir. Bunun sebebi gerek metnin aslından ziyade Fransızca metne sadık kalınması gerekse yıllar içinde dilin kullanımının farklılaşması olabilir; ancak günümüzde doğruluk ve kitapta zıttı olarak yer alan eğrilik kavramları doğrudan adalet ve adaletsizlik kavramlarını tamamen kapsayarak çağrıştırmadığı için kavramı metinde adalet olarak tek başına veya doğruluk kavramı ile bir arada kullanmayı tercih ettim.

götürecek olan davetini gerçekleştirir. Bu adalet tartışması eser boyunca sürer ve bu tartışma adil bir devletin nasıl gerçekleştirilebileceği tartışması ile siyaset felsefesinin en temel tartışmalarından birine temel oluşturur. Bu bağlamda doğru ve adil bir yurttaş arayışında kadınların ve erkeklerin toplumdaki rolünün ne olması gerektiği konusu Platon için büyük önem arz etmektedir. Yine adalet tartışması ve adil bir devletin nasıl kurulacağı ya da olması gerektiği sorusu, günümüzde de önemini koruyan, toplumda kadının yeri ve hatta kadının toplumsal rollerinin koruyucu sınıf üzerinden tekrar belirlenimine kadar genişleyen bir tartışmayı gözler önüne serer. Tartışma konusu olan ve ilerleyen kısımlarda ele alacağımız önemli bir konu da kadınların koruyucu sınıfta yer almasının adaletli olup olmayacağı sorusudur. Zira adil ve ideal bir devlette kadının yeri kitabın en önemli tartışmalarından birisidir.

İdeal Devlette Kadın

Susan Moller Okin'e göre kadın koruyucuların konumları ve eğitimlerinin ayrıntılarının yer aldığı V. kitabın modern dönemlere değin, John Stuart Mill'in kadınlar üzerine yazdıkları da dâhil olmak üzere, tüm büyük eserlerden daha devrimci bir yönü bulunmaktadır (Okin, 1977: 345). Benzer bir fikri Wender'da da gözlemlemek mümkündür; Wender yine Mill'den örnek vererek Mill'in kadınlara yönelik tutumunun eşine olan aşırı düşkünlüğünden ileri geldiğini ve yine Mill'in çağdaşı pek çok feminizmi destekleyen erkeğin de bu harekete dâhil olmasının nedenlerinin eşlerine olan düşkünlükleri olduğunu iddia eder. Ancak Wender'a göre kadınlara şefkat göstermek (fondness), cinsiyet konusunda aydınlanmış bir tavra sahip olunduğunun güvencesi değildir. Wender bu bağlamda Mill ve benzeri kadınları seven pek çok düşünürün aksine bir kadın düşmanı olarak gördüğü Platon'un Antik dünyadaki sistematik bir feministe en yakın düşünür olduğunu ve dahası, kadın hakları konusunda bir öncü olduğunu söyler (Wender, 1984: 213).

Platon'un kadınlarla ilgili en temel argümanları *Devlet*'in özellikle V. kitabında ortaya çıkar. V. kitabın öncesinde yer alan ilk dört kitabının büyük bir bölümünde ideal devletin yurttaşları arasından doğal yeteneklerine, erdemlerine ve eğitimlerine göre öne çıkacak özel bir sınıfın devletin koruyucuları olması gerektiği fikri işlenmiştir. Yönetmekle ve korumakla mükellef sınıfı yani koruyucular sınıfını oluşturacak olanlarla ilgili önemli bir tartışma V. kitaba saklanmıştır. Bu kitapla birlikte koruyucu sınıfta kadınların yer alıp almayacağı ve alırsa bu durumun adil olup olmayacağı ve nasıl gerçekleşeceği sorularına cevaplar verilmiştir. Bu konuyla ilgili tartışma V. kitabın 451c kısmında başlar. Sokrates şöyle der:

Şimdi bir konuyu yeniden almamız gerekiyor. Bunu daha önce konuşmalıydık ama olmadı. Erkekleri sahneye koyup işlerini de belirledikten sonra, madem sen de istiyorsun, kadınlara geçelim. İyi yaradılışlı ve dediğimiz gibi eğitim görmüş erkekler için, kadın ve çocuk sahibi olma işinde tutulacak yol, bence, savaşçılarımızı, sürü bekçileri gibi yetiştirirken tasarladığımız düzene uygun olmalıdır (...) Şunu demek istiyorum: Çoban köpeklerinin dişileri sürüyü erkekler gibi kollayacak mı, yoksa yalnız eve mi bakacak? Çocuk yapıp büyütmekten başka bir işe yaramazlarmış gibi, yalnız ev işleriyle uğraşacaklar da sürüyü kollamak yalnız erkeklere mi düşecek (Platon, 2016: 451c-d).

Burada ortaya çıkan tartışma koruyucular sınıfının sadece erkeklerle kısıtlı bir sınıf olup olmayacağı veya kadınların koruyucu sınıfta yer almalarının mümkün veya istendik bir durum olup olmadığı soruları etrafında şekillenmektedir. Platon'un bu bağlamda kadınlar ve erkeklerin ideal devletteki rollerini tanımlarken köpek örneğini vermesi sebepsiz değildir.

Platon hem kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler konusunda hem de koruyucuların üstlenmesi gereken görevler bakımından kitap boyunca pek çok yerde köpek örneği üzerinden açıklamalar yapar. Örneğin Platon köpek örneğini, *Devlet*'in II. kitabının 375a ve 376a satırları arasında iyi bir bekçi köpeğinin nitelikleri olarak saydığı keskin görüş, hız, güç ve cesaret niteliklerini aynı zamanda bir bekçide yani bir koruyucu sınıf üyesinde bulunması gereken nitelikler olarak ele alır

(Platon, 2016: 375a-376a). Yine III. kitapta koruyucu sınıfın kurt gibi değil bekçi köpeği gibi yani dostlara karşı nazik, düşmanlara karşı ise acımasız olması gerektiğinden söz eder (Platon, 2016: 416a). Bu nitelik aynı zamanda koruyucu sınıfa felsefi yönlerinden bir tanesini veren dostu ve düşmanı ayırt etme niteliğidir ve bu ise düşünür'e göre bilgi ile olur. Yine bu örnekleri, IV. kitapta koruyucu sınıfın yağlı koyunlara karşı iyi yetişmiş köpekler olarak tanımlanması, VII. kitapta ise koruyucu sınıftaki çocukların bir köpeğin gençken avının tadını alarak yetişmesi örneklerinde görüldüğü üzere çoğaltmak mümkündür (Platon, 2016: 422d; 537a).

Ancak tüm bunların ötesinde Platon için köpek örneği kadın ve erkeklerin aynı rolleri üstlenebileceğini doğadan örneklemek açısından değerlidir. Platon'un cevap aradığı soru şudur: "(...) Çoban köpeklerinin dişileri sürüyü erkekler gibi kollayacak mı, avlanacak mı, her işi ortaklaşa yapacak mı, yoksa yalnız eve mi bakacak?" (Platon, 2016, 451d). Yine sorusunu kendisi cevaplar: "Her şeyi birlikte yapmalarını isteyeceğiz" (Platon, 2016: 451e). Platon'a göre köpekler erkekleri ve dişileriyle aynı güce sahip olan çocuk yetiştirme dönemleri haricinde aynı görevleri yapabilecek olan niteliklere sahiptir ve bu bağlamda koruyucular sınıfı için de ilham kaynağıdır. Bu açıdan kadınlar çocuk yetiştirme ve bir evi idare etme gibi görevlerden kurtulduklarında bir erkeğe eşit olabileceklerdir. Tüm bu örneklerde Platon, koruyucu sınıftan hep kadın ve erkeği kapsayacak şekilde örnekler vermiş ve tıpkı köpeklerde olduğu gibi iki cinsin de sürüyü koruma görevini birlikte yapabileceğini söylemiştir. Platon bu benzerlikleri kurarak açıkça biyolojik temelde eşitsizlik üreten cinsiyet temelli yaklaşımları geçersiz kılmayı hedefleyen bir argüman üretmeye çalışmıştır.

Platon'un bu örnekler üzerinden kısmen cevaplandırmış olduğu temel eleştiriyi *Devlet* kitabından derlemek istersek bakmamız gereken yer V. kitabın 453a ve b kısımlarıdır. Bu kısımda Sokrates kadınlar ve erkeklerin en azından koruyucular sınıfı söz konusu olduğunda eşit haklara sahip olmasını savunduklarında kendilerine gelecek eleştirilerin farkındadır ve kendimizi onların yerine koyalım ve öyle konuşalım diyerek bu eleştirileri sıralar:

Siz kendiniz devletinizi kurarken herkesin kendi yaradılışına uygun bir tek iş görmesi üstünde anlaşmıştınız (...) 'Peki, kadınlara erkek arasında büyük bir yaradılış ayrılığı olduğunu iddia edebilir misin?' Gel de inkâr et! 'Öyleyse kadınlara yaradılışına uygun bir iş vermek lazım.' Öyle ya. 'Öyleyse, saçmalığa, çelişmeye düştünüz işte. Kadınların yaradılışları hem erkeklerden ayrıdır diyorsunuz hem de onlara erkeklerle aynı işleri yaptırıyorsunuz.' Ne cevap vereceğiz şimdi buna? (Platon, 2016: 453b)

Sokrates'in karşısına çıkabileceğini düşünerek formüle ettiği bu eleştiriyi Brain Calvert'a göre üç ayrı eleştiriye bölmemiz mümkündür:

- 1) Her insan, doğasına uygun bir tek iş görmelidir. (Bu ilke, doğruluğun, adaletin en temel ilkelerinden sayılan ve ilk kez II. kitabın 369e kısmında ortaya konulan ilkedir.)
- 2) Kadınlar ve erkekler arasında doğaları gereği büyük ayrılıklar vardır ve bu sebeple kadınlar ve erkeklere bu doğal farklılıklarına göre farklı işler verilmelidir.
- 3) Adalet ve doğruluk ilkesine göre kadınlar ve erkeklere aynı işleri vermek hatalı ve çelişik bir yaklaşımdır. (Calvert, 1975: 232)

Platon, kadınların da koruyucu sınıfta yer alması fikrine getirilen bu karşı argümanlara V. kitap içerisinde çeşitli karşı argümanlar sunar. İlk Platon "bir devletin temelini atarken, yaradılış ayrılık ve ayrılıklarını kesin anlamlarıyla ele almamıştık, bu ayrılık ve ayrılıkların işlerde tam bir karşılığı olacağını düşünmemiştik" (Platon, 2016: 454d). diyerek yurttaşların ideal devlette alacakları görevler konusunda belirleyici ilke olarak kabul ettiği adalet ilkesinin gereği olarak farklı doğalara sahip insanların farklı hedefleri ve görevleri takip etmesi gerektiğini ancak bu farklılıkların ne türden farklılıklar olarak belirlenmesi gerektiğinin açılması gerektiğini kabul eder. Bu bağlamda düşünür'e göre kadınlar ve erkeklerin üstleneceği görevlerde kadın ve erkek olmalarının üstlenecekleri göreve etkisinin olup

olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Düşünür bu ayrılıkların üstlenecekleri görevlere etkisinin olup olmayacağını belirlenmesiyle ilgili şöyle yazar:

Böyle olunca, erkek cinsi kadın cinsinden şu veya bu sanata, işe yatkınlık bakımından ayrılırsa, şunu erkekler yapsın, bunu da kadınlar, diyeceğiz. Ama görürsek ki, aralarındaki ayrılık sadece kadının doğurması, erkeğin de tohum salmasından başka bir şey değildir, üstünde durduğumuz konuda kadınla erkeğin ayrılığını hesaba katmayacağız. Bekçilerimizin karılarıyla birlikte aynı işleri görmeleri gerektiğini ileri süreceğiz (Platon, 2016: 454e).

Platon bu konuda, kadın ve erkeklerin salt kadın ve erkek olmaları bakımından ayırlamayacaklarını, kadın veya erkek olmalarının üstlenecekleri göreve bir zarar verip vermeyeceği konusunun belirleyici olduğunu söyler. Bu bağlamda düşünür kadınların, kadın oldukları için koruyucu olmalarına dair argümanı, bir insana kunduracılık işini verirken saçı olup olmaması bakımından ayırım yapmaya benzetir (Platon, 2016: 454c). Ancak çocuk doğurabilme özellikleri ve fiziksel, biyolojik birtakım farklılıklarıyla kadınlar, Platon'a göre herkesin doğasına ve niteliğine uygun hareket etmesi bağlamında uzmanlaşması gerektiği alanın farklılaştığı "İdeal Devlet"te bir paradoks yaratır gibi durmaktadırlar. Bununla bağlantılı olarak Platon, cinsiyetler arasında doğal ve doğuştan farklılıklar olmadığı iddiasında değildir; onun dikkate aldığı iki farklılığı şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Erkek, kadından güçlüdür.

Platon bu durumu kabul etmekle birlikte erkek ve kadın arasındaki fiziksel güç bakımından farklılığın kadınları savaş için eğitmeye engel olmayacağı düşüncesindedir. Elbette Platon bununla birlikte fiziksel bakımdan güçlü bir kadının güçlü bir erkekten zayıf olabileceğini düşünür ama ona göre güçlü bir kadın, zayıf bir erkekten güçlüdür ve bu bağlamda koruyucu sınıfın güçlü ve zayıf erkeklerden oluşmasındansa güçlü erkek ve güçlü kadınlardan oluşması yeğdir (Wender, 1984: 213).

b) Kadınlar çocuk doğurur, erkekler ise sadece doğumun sebebi olur.

Bu farklılık kadınların hem çocuğu taşıdıkları dönemde hem de sonrasında çocuğu emzirmek gibi onları fiziksel olarak etkileyecek durumlar söz konusuysen erkeklerin bunlardan etkilenmeyeceğini ifade eder. Platon bu farklılığın da koruyucu olmak için yeterli olan bir kadını yetersiz hale getiremeyeceğini söyler. Zira ideal devlette koruyucuların çocuklarına bakma sorumluluğunu kadınlar ve erkeklerden oluşacak bir bakıcılar kuruluna bırakır, çünkü Platon'a göre "(...) devlet işlerinde her iki cins de ortaktır" (Platon, 2016: 460b). Yine 460d'de Platon süt veren koruyucu sınıfındaki anaların bu işle fazla oyalanmamaları gerektiğini, bu işin bakıcı olarak belirlenen erkek ve kadınların görevi olduğunu tekrarlar (Platon, 2016: 460d). Dolayısıyla kadın koruyucuların dikkatini devlet işlerinden başka işlere ayırmasına gerek yoktur ve ideal devlette modern terimlerle kadının "iki rolü" problemi ortadan kaldırılmıştır (Calvert, 1975: 231-232). Tüm bunların ışığında ideal polis'te kadınlar ilk kez niteliklerini, potansiyellerini değerlendirebilme imkânı bulacaklardır. Koruyucu sınıfa girmeye hak kazanan her kadın ev işlerinden, çocukla ilgilenmekten ve kocasının baskısından kurtulabilecektir. Bu durum zamanın Atina'sında son derece radikaldi ve ev işleri ve çocuk yetiştirme konularında Platon'un teklifleri, Wender'a göre makalesini kaleme aldığı yetmişli yılların birçok feminist olarak tanımlanan düşünürün fikirlerinden ileri bir düzeydeydi. Ancak tüm bunlar Platon'a göre kadınların ve erkeklerin eşit olduğu anlamına gelmiyordu, daha ziyade onlara koruyucu sınıf içerisinde fırsat eşitliğinin kapısını aralıyordu (Wender, 1984: 214).

Gelebilecek ve gelen eleştirilerle ilgili gerekli yanıtları verdikten sonra Platon, erkekler ve kadınlar için aynı eğitimin verilmesini, koruyucu sınıfta yer alan kadınların ev işlerinden, çocuk yetiştirmekten muaf sayılmasını ve hatta yönetici sınıfına geçişte erkeklerle eşit haklara sahip olmasını teklif etmiştir.

Kadınlar çocuk doğurabilmeleri haricinde Platon'a göre erkeklerden farklı değildir ve erkek için erdemli olan kadın için de erdemlidir, erkek için yapılabilir olan kadın için de yapılabilir. Platon'un bu doğrultudaki fikirleri elbette en yoğun biçimde *Devlet*'te yer almakla birlikte *Devlet*'le sınırlı değildir. Düşünür buna benzer bir fikri ve teklifi *Yasalar* 'da da dile getirir. Platon *Yasalar* 804d kısmında şöyle der:

(...) 'her erkek adam', babalarından çok devletin malı oldukları için, elden geldiğince zorunlu eğitim görecektir. Benim yasamda erkekler için söylenen şeyler aynen kızlar için de öngörülüyor: yani kızları da aynı şekilde eğitmeli; <<binicilik ve jimnastik erkeklerle yakışır, kadınlara ise yakışmaz>> sözünden hiç korkmadan bunu söylüyorum (Platon, 1992: 804d-e).

Platon burada Karadeniz bölgesinde yaşamış bir topluluk olan Sarmatlardan örnekler vererek, bu imparatorlukta kadınlar ve erkeklerin hem silah kullanma konusunda hem de binicilik konusunda erkeklerle aynı eğitimi aldıklarını ve bunun gerçekleşmesinin yine mümkün olduğunu söyler ve ekler: "erkekler kadar kadınların da bütün güçleriyle aynı çalışmalarını yapmaması çok aptalca bir şey. Çünkü hemen hemen her kent aynı harcama ve aynı çabayla iki kat yerine yarım varlık gösteriyor..." (Platon, 1992: 806a-b). Platon kadınların ve erkeklerin toplumdaki rolleri konusunda talep ettiklerinin benzerlerini bu eserinde de teklif ettiği gibi benzer eleştirileri bu eserinde de dikkate almıştır. Platon'un bu fikirlerine *Devlet*'te gelen itirazların benzerleri *Yasalar*'da da gelmiştir, daha doğrusu Platon gelebilecek itirazları ve yanıtlarını diyalog halinde aktarmıştır. *Yasalar*'da Kleinias'ın böylesi bir yönetimin yani kadınların da erkeklerle aynı görevleri üstlenebildiği bir yönetimin alışılmış yönetim biçimlerine aykırı ve yabancı olduğu savına karşı Platon ne Yunan coğrafyasındaki ne de dönemin Trakya'sındaki uygulamaların toplumdan tam anlamıyla faydalanmayı sağladığını şu şekilde ifade eder:

Trakyalıların ve daha pek çok ulusun kadınlardan tıpkı köle gibi çiftçilik, sığırtmaçlık, çobanlık ve hizmetçilikte yararlandıkları bir uygulamayı mı? Yoksa bizde ve bizim oradakiler gibi mi? (...) yasa koyucu yarım iş yapmamalı, tamamlayıp öyle bırakmalı; kadınların lüks ve bol harcamalar içinde düzensiz bir yaşam sürmelerine izin verip, yalnız erkeklerle ilgilenmekle, devlete mutlu bir yaşamın iki katı yerine tam anlamıyla yarısını miras bırakıyor (Platon, 1992: 805e-806c).

Platon'un bu sözleri, kadının ev hayatına hapsedilmesinin kadının potansiyelinden yararlanılamaması anlamına geleceği, kadınları toplumsal hayata dahil etmeyen bir yasa koyucunun yarım bir iş yapmış olacağını gösterir. Nihayetinde tüm bunlardan Platon için kadının koruyucu sınıfta yer alması değil almamasının adaletsiz olacağını; zira erkek ve kadın arasında kadının koruyucu olarak görev yapmasına engel olacak doğal bir farklılığın gösterilemediği ve bu durumda onu dışarıda bırakmanın adil, doğru olmayacağını savunur. Calvert'a göre ilgili bir farklılık bulunmadıkça ayrımcı bir yaklaşım göstermenin adil olmadığı görüşü çoğu çağdaş düşünür tarafından da kabul edilen ve ilk kez Platon tarafından formüle edilmiş bir prensiptir (Calvert, 1975: 232).

Platon ve Kadın Düşmanlığı

Platon'un kadınlara özellikle de çağına göre önemli haklar ve eşitlik vadeden bir düşünür olduğu açıktır. Ancak Platon bununla birlikte eserlerinde kadınlarla ilgili mizojiniye varan ifadeler ve tanımlar da yapmaktan geri kalmamıştır. Wender, Platon'un çeşitli eserlerinden bu türden örneklerin izini sürmüştür. Örneğin Platon *Gorgias* diyalogunda trajik şiirleri kadınların, çocukların ve kölelerin bile duyduğunu söyleyerek kadınları, aşağı gruplar olarak gördüğü köleler ve çocuklar ile birlikte ele almıştır. Yine *Alkibiades* diyalogunda Pers kralının bir kadın hemşire tarafından yetiştirilmemesini olumlu bir durum olarak ele alır. *Phaidros*'da ise Sokrates ölümü beklerken arkadaşlarını kadınlar gibi yas tuttukları için azarlar (Wender, 1984: 231). Yine Platon'un kadınların toplumdaki konumunu yükseltmesi bakımından en önemli eseri olan *Devlet*'i de mizojini konusunda diğer eserlerinden pek de geri kalmıyordu. Örneğin *Devlet*'in III. kitabında 395e kısmında Platon erkeklerin kadın ve köle taklidi

yapmasını kötü, korkak, sarhoş ve benzeri kimseleri taklit etmekle aynı kefedede değerlendirir (Platon, 2016: 395e). Örneğin aynı durum erkek taklidi yapan bir kadın için söz konusu değildir. Yine aynı kitabın 398e kısmında müzikle ilgili konuşulurken Lydia makamı hakkında "değil erkeklere, akli başında kadınlara bile zarar verir" (Platon, 2016: 398e) diyerek Platon, akli başında bir kadını bile sıradan bir erkeğin altında kategorize etmiştir. Yine özellikle VIII. kitapta Platon'un kadınlar hakkındaki olumsuz görüşlerine dair pek çok örneğe rastlanabilir.

V. kitapta, Sokrates ve Glaukon'un daha sonraya bıraktıkları iyi ve kötü yönetimler konusu nihayetinde VIII. kitapta ortaya çıkar. Sokrates VIII. kitaba öncelikle en iyi düzene varmak istenen ideal bir devlette kadınların ve çocukların eğitimden, savaşta ve barışta girilen tüm işlerden ortak pay alması gerektiğini söyleyerek başlar ve ekler; "hem felsefede hem savaşta en üstün gelen yurttaşlar da bu devletin başına geçecek" (Platon, 2016: 543a). Ancak kadınlara hakkını teslim etmekle birlikte onları aşağılamaktan yine geri kalmaz ve aynı kitapta 548d bölümünde Platon, eşi iyi bir konuma gelememiş kadının sürekli şikâyetçi olacağını, hep kendini düşüneceğini ve yetiştirdiği çocuğu da yozlaştıracağını iddia eder ve "hep kadınlardan çıkar bu teraneler" ifadesini ekler (Platon, 2016: 548d). VIII. kitabın en önemli tartışma konularından olan demokrasi konusunda da yine Platon'un kadınları aşağılayan sözleri mevcuttur. Sokrates'e göre demokratik bir devlette yurttaşlar serbestçe konuşur, dilediklerini serbestçe yapar ve herkes özgürdür. Ancak Sokrates bunu böyle söylerken bu yapıyı olumlu bulmamakta bilakis böylesi bir düzende birçok tehlike görmektedir. Böylesi bir devleti değişik insanları bir araya toplayan türlü renklere boyanmış bir kaftan gibi görür Sokrates ve şöyle der: "Alaca bulaca şeylerden hoşlanan çocuklarla kadınlar gibi, birçok kimseler de en güzel devlet budur diyebilirler" (Platon, 2016: 557c). Demokrasi bu bağlamda düşünürü göre ancak görünüşte iyi bir yönetimdir ve ancak görünüşe aldananları kandırabilir. Bu türden örnekler VIII. kitaptan ve kitabın genelinden bulunarak çoğaltılabilir; ancak bu örneklerin Platon'un görevler bağlamında belki eşitlikçi bir düşünür olsa da kadınlara yönelik yine de mizojiniye varan görüşleri olduğunun anlaşılmasında yeterli olacağını iddia edebiliriz.

Okin'e göre de Platon kadınlar konusunda, özellikle diğer diyalogları da hesaba katıldığında, okuyucularına çözülemeyen bir enigma³ olarak görünmektedir. Zira Platon'un çeşitli eserleri okunduğunda kadının aynı zamanda hem irrasyonel ve yozlaşmış erkek ruhlarından yaratıldığını hem de kadınlar ve erkeklerin birlikte eğitilmesiyle yetişkin olarak eşit yeteneklere sahip olabilecekleri yer almaktadır (Okin, 1977: 345). Okin bu pasajda hangi kitaplar olduğunu söylemese de bahsettiği kitapların *Timaios* ve *Devlet* olduğu açıktır. Zira Platon, *Timaios* diyalogunun son kısmında kadınların yaradılışı konusuna değinmekte ve şöyle demektedir: "Bazı erkekler, dünyaya tekrar geldiklerinde, erkeğe yakışmaz⁴ veya ahlaka aykırı yaşamlar yaşadılarsa bir sonraki dünyaya gelişlerinde kadın olarak yeniden doğduklarını iddia etmek akla yatkındır" (Platon, 2008:90e-91a). Dolayısıyla Okin'e göre ortaya çıkan soru şudur: "Nasıl olur da kadınların "doğaları" gereği erkeklerden daha kötü olduğu iddiası onların ideal devlette yüce filozof yöneticiler arasında yer alması gerektiğine dair radikal iddia ile uzlaşabilir?" (Okin, 1977: 345).

Lewis Caccia da *The Status of Women Among the Guardian Class: Feminism in Relation to Plato's Republic* adlı çalışmasında bu paradoksa dikkat çekerek Platon'un özellikle *Devlet* adlı eserinin adil bir analizle ve dikkatli bir biçimde ele alınmasının önemine dikkat çeker. Bu bağlamda *Devlet*, Platon'un büyük çoğunluğu kadınları hane hayatından başka bir yerde konumlandırmayan bir yaklaşımı benimseyen muhataplarına ulaşabilmek için metaforlarında ve argümanlarında dönemin cinsiyet

³ Düşünürün kullandığı ve Türkçe'ye bulmaca veya gizem gibi çevirileri bulunan Yunanca kökenli enigma sözcüğünü anlamının bunlardan daha derin olması sebebiyle çevirmeden bırakmayı tercih ettim. Zira sözcük hem kapalı anlamı olan yazılar, konuşmalar için hem de gizemli kişiler için kullanılan bir sözcük.

⁴ İngilizce çevirisinde unmanly olarak geçen bu sözcük, bazı Türkçe çevirilerde korkak olarak da geçmektedir. Örn. Platon. (2015). *Timaios*. çev. F. Akderin. İstanbul: Say Yayınları.

anlayışına uygun kavramlar kullanmış olabileceğini iddia eder. Ancak bununla birlikte Platon'un ideal devlette azami bir cinsiyet eşitliğini hedeflediğini iddia etmek de pekâlâ mümkündür. Bu bağlamda *Devlet'e* bütüncül bir biçimde bakıldığında, Platon'un hem cinsiyet eşitsizliğine yönelik sözleri, hem de yeterli olmasa da dönemine göre üst düzeyde bir cinsiyet eşitliği teklifi ve hatta her iki bakış açısının birden ortaya konulduğu argümanları saptanabilecektir (Caccia: 2012, 28).

Yine Wender'a göre de paradoks açık bir biçimde ortadadır: Platon hem kadınları bir sınıf olarak aşağılamakta hem de onlar için tarihte bildiğimiz tüm erkeklerden daha fazla özgürlük ve hak talep etmektedir. "Patin'in Lucretius'la ilgili harika tespitini ödünç alacak olursam, elimizde çarpıcı bir *'Anti-Platon chez Platon'*⁵ örneği bulunur" (Wender, 1984: 220). Bu bağlamda Platon klasik düşünür ve yazarların neredeyse tümünden daha çok çatışmayı düşünce dünyasında barındırmaktadır. Hem şiiri sansürler ve hatta ideal devlette neredeyse yok etmek ister hem de Homeros gibi şairlerden övgüyle söz eder ve hatta kendisi de şairdir. Hem aşağı olanın taklidini yozlaştırıcı bir etmen olarak görür hem de kendisi mükemmel bir taklitçi ve drama yazarıdır ve aşağı, kötü, yozlaşmış karakterleri diyaloglarında ustaca yansıtır. Hem bir elitist ve çoğunluğu aşağı gören bir düşünürdür hem de çoğunluğa hizmet için kendini adar (Wender: 1984, 220). Wender'a göre Platon'un bu kadar çatışma içinde olması onu doğal olarak diyalog şeklinde yazmaya sürüklemiştir. Sorunun iki tarafını da görmek Antik Yunan tragedyalarının da karakteristik özelliğidir. Homeros hem Greklere hem de Truvalılara; Herodotos, hem barbarlara hem de Greklere; Tukidides hem Spartalılara hem Greklere hak vermiş, sempati göstermiştir. Zira bu bağlamda Antik Yunan'da kahramanın, tamamen kötü bir karakterle mücadele ettiği melodram türü yaygınlık kazanamamıştır; iyilik ve kötülüğün iç içe geçtiği, siyah ve beyaz yerine grinin hâkim olduğu tragedyaya ise en yaygın sanat türü olmuştur. Grekler açısından diğer tarafı olarak tanımlayabileceğimiz Spartalılar, Truvalılar gibi topluluklarla düşman oldukları dönemlerde dahi onların açısından da bakmak Antik Yunan tragedyalarının, felsefesinin ve düşünce yapısının ayrılmaz bir ögesidir (Wender, 1984: 220-221).

Platon'un kadınlara yönelik söylemleri tutarsız gibi görünse de aslında tutarsız olmaktan ziyade kadın konusunun ele alındığı bağlama göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda bir diğer açıdan bakıldığında kadının konumundaki veya düşünürün kadına yaklaşımındaki farklılaşma nedenlerinin başında mülkiyeti saymak mümkün görünmektedir. Zira koruyucu sınıfa mülkiyet edinmeyi yasaklayan Platon bunu salt koruyucu sınıfın mal mülk edinmesini önlemek için değil aynı zamanda kadının bir mülkiyete dönüşmesini önlemek için de yasaklamıştır denilebilir. Düşünüre göre kadın ev hayatının içinde veya daha genel bir tabirle aile hayatının içinde ilkin kendisi de bir mülke dönüşmekte ardından ise evin mülkiyetinin bir bekçisi haline gelmektedir. Örneğin koruyucu sınıfın nasıl bozulacağıyla ilgili VIII. kitapta şöyle yazar Platon: "Bir ine çekilir gibi kapandıkları evlerinin içinde kadınlara ya da diledikleri insanlara zengin ziyafetler çekecekler" (Platon, 2016: 548b). Tüm bunların ışığında Okin'e göre daha önce değindiğimiz VIII. kitabın 548d kısmında geçen örneği; yani timokratik devlette eşini iyi bir konuma gelemediği için eleştirerek oğlunu yozlaştıran anne örneğini, tekrar ele almamız gerekirse mizojiniyle kısıtlı kalmayan bir sonuca ulaşmamız mümkündür (Okin, 1977: 350-351). Bu bağlamda kadının mülkiyet haline gelmesi ve evin işleyişiyle mesul bir yapıya hapsedilmesi onu bu türden bir role sürüklemektedir ve Platon'un aşağıladığı aslında kadının özü veya kimliği değil zorlandığı ve hapsedildiği roldür.

Dolayısıyla Platon diyaloglarında felsefesine temel yöntem olarak belirlediği diyalektik yöntemdeki gibi sorunun iki yönünü de hesaba katmaktaydı. Platon hem kadınların toplumdaki mevcut konumlarını görerek onlar hakkında yer yer mizojiniye varan olumsuz görüşler bildiriyor, hem de onların potansiyelini de hesaba katarak bu olumsuz yönleri antitezler üretmek bir senteze ulaşmaya

⁵ Fr. "Platon'daki (Platon'un zihnindeki) Anti-Platon"

çalışıyordu. Hem kadınların bir mülkiyete dönüşmesi ve bu mülkiyet içinde dönüştükleri, dönüştürüldükleri formu eleştiriyor ve hatta aşağılıyor, hem de kadınların erkeklerle eşit roller üstlenip bu yüklerden kurtulduklarında dönüştükleri yapıyı övüyor ve onları eşit görüyordu. Dolayısıyla Platon için kadın toplumda üstlendiği role ve konuma göre farklı anlamlar kazanabilen bir yapıyı içinde barındırıyordu. Bu bilgilerin doğrultusunda Caccia'nın, özellikle *Devlet*'in cinsiyet üzerine değil yönetim üzerine bir eser olduğunun unutulmamasına yönelik tavsiyesi değerlidir; zira Platon bu eserinde her şeyden önce zanaatlar, yapılan işler ve toplumun parçaları arasında ve içinde uyumu hedeflemekteydi (Caccia, 2012: 29). Bu bağlamda Platon'un kadınlara bir düşmanlık veya dostluk penceresinden bakması da önemsizleşiyordu, zira onun öncelikli amacı kadınlar da dâhil toplumun tüm parçalarının ideal devletin içinde bir bütün halinde işlevsellik kazanmasına yönelikti.

Platon, Çağdaşları ve Kadın

Tüm bunların ışığında Platon'un yine de proto-feminist bir düşünür olarak sınıflandırılmasının mümkün olup olmadığı ve yine çağdaşlarından kadınlar konusunda öncü olacak biçimde farklılaşmış farklılaşmadığı soruları, çalışmayı sonlandırırken yanıtlanması gereken sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Milattan önce beşinci yüzyılın özellikle ikinci yarısında kadın meselesiyle ilgili felsefeden ziyade özellikle sanat alanında önemli eserler verilmiştir: Sofokles'in *Antigone* ve *Trakhisli Kadınlar* adlı oyunları, Euripides'in *Medea* ve *Alkestis* adlı oyunları ve Aristofanes'in *Lysistrata* ve *Ekklesiazousai* adlı oyunları bu bağlamda anılabilir. Kadın meselesine dair böylesi çalışmaların güçlü bir biçimde art arda ortaya çıkmasının düşünsel arka planında bir düşünürün işaret edilip edilemeyeceği sorusu bu bağlamda önem arz etmektedir. Örneğin Wender, Presokratik düşünürlerin ufak fragmanları ve Sofistlerin çalışmaları içinde kadınlardan sıklıkla söz eden düşünürlerin başında Demokritos'un yer aldığını söyler; ancak Demokritos kadınlar hakkında yazılarında açıkça düşmanca bir üslup kullanır (Wender, 1984, 221). Yine Platon'un *Menon* diyalogundan Gorgias'ın da kadınlar hakkında mizojinist bir konum aldığını anlamak mümkündür. Bu bağlamda Platon'a öncül olası feminist düşünür arayışında dikkate alınması gereken diğer iki düşünür olarak Aspasia ve Sokrates öne çıkmaktadır. Bu bağlamda kadın bir düşünür olmasına rağmen Aspasia'nın kadın meselesiyle ilgili konuştuğu⁶ bir metne ulaşmak mümkün görünmemektedir. Örneğin Aspasia'nın yer aldığı nadir metinlerden olan *Meneksenosta* Aspasia kadınlarla ilgili bir sorundan bahsetmemektedir (Wender, 1984: 222). Sokrates'i Platon'un öncüsü olarak ve bir proto-feminist olarak ele almak istersek, karşımıza öncelikle Platon ve Sokrates'in birbirinden ayrılması zor bir biçimde iç içe geçmişlikleri çıkacaktır; ancak bununla birlikte Sokrates'in Platon'un eserlerinden başka eserlerde yer aldığı eserler nadir de olsa mevcuttur. Örneğin Ksenofon'un *Memorabilia'sı* bu eserlerden bir tanesidir. *Memorabilia*, Sokrates'in kadınlarla ilgili düşüncelerini de yansıtmaya bakımından konumuz açısından büyük önem taşımaktadır. Sokrates kadınlardan pek çok açıdan sevgiyle söz etse de onları ancak ev işleri, dokuma gibi işlerde görevlendirmek gerektiğini ve kadınların erkeklerden ancak bu türden işlerde üstün olabileceğini söyleyerek (Wender, 1984: 224), Platon'un *Devlet*'te kadına verdiği önemden farklı bir görüşü savunur. Yine eserin yazarı Ksenofon da kadınlardan sevgiyle söz ederken, onlara ev hayatının dışında bir görev teslim etmeyen ve evde de eşini mutlu etmekten ve çocuk yetiştirmekten başka bir gaye gözetmeyen bir çerçeve çizer.

Buraya kadar Platon'un çağdaşı çok sayıda düşünürün çeşitli sebeplerle Platon sonrası dönemde kadın meselesi üzerine eğilen düşünürleri olumlu anlamda etkilemediğine dair örnekleri inceledik. Bu bağlamda Platon'un çağdaşları arasındaki en önemli isimlerden olan Aristoteles'e de kısaca değinmemiz pek çok açıdan yararlı olacaktır. Metin boyunca değindiğimiz gibi Platon kadınların biyolojik farklılıklarının onları erkeklerden aşağı kılan yönler olduğunu düşünmüyordu; sınıflara ayrılmış

⁶ Konuştuğu diyoruz zira Aspasia ile ilgili bilgileri kendi yazdıklarından değil Aeskhiines'in *Aspasia*, Platon'un *Meneksenos* ve Plutarkhos'un *Perikles'in Yaşamı* adlı çalışmalarından öğreniyoruz.

toplumunda kadınların ve erkeklerin değerini, daha doğrusu üstleneceği görevi bulunduğu sınıf belirliyordu. Zira Platon'un devletinde bir kadının koruyucu sınıfta yer alıp, ülkenin savunmasından, yönetimine kadar çeşitli alanlarda söz alması mümkünken bir erkeğin de bakıcı olarak görev üstlenmesi gayet mümkündür. Bu sayede bir kadının ve aynı şekilde bir erkeğin toplumdaki yükselişi onun değiştiremeyeceği biyolojik ve fiziksel yönlerine değil içsel niteliklerine ve eğitime bağlanmıştır. Oysaki Platon'un çağdaşı düşünürlerden en etkili olan Aristoteles kadın ve erkek arasındaki konumu aşamayacak biyolojik farklılıklara bağlayarak ilerlemeye kapalı bir yol izlemiştir. Üstelik Aristoteles'in bu görüşleri otorite olarak kabul edildiği Ortaçağ boyunca Avrupa ve İslam coğrafyasından pek çok düşünürü de etkisi altına alarak kadınların durumlarının ve toplumdaki konularının iyileşmesinin ve ilerleyişin önünde bir engel oluşturmuştur demek yanlış olmayacaktır.

Aristoteles'in kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklarla ilgili iddiaları bazen erkeklerin kadınlara oranla daha güçlü ve cesur olduğu için kadınlardan daha fazla dişe sahip olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmekteydi (Aristotle, 2004, 662a). Örneğin Platon, *Devlet*'te "kadının yaradılışı da erkeğinki gibi devlet bekçiliğine elverişlidir" (Platon, 2016: 456b) diyerek kadına hem devletin korunmasında hem de yönetiminde erkekle eşit haklar vadederken Aristoteles ise *Politika*'da "cinsiyetler konusunda, erkek doğası gereği kadından üstündür ve kadın ise aşağıdır, erkek yöneticidir ve kadın yönetilen" (Aristotle, 1959: 1254b13-14) diyerek kadınları açık bir şekilde aşamaz bir biçimde erkeğin yönetiminde ve altında konumlandırmıştır. Aristoteles'in biyoloji temelli ve değişmez bir biçimde kadını aşağı gören çok sayıda örneğinden bir tanesini *Hayvanların Oluşumu Üzerine* adlı eserinde görmemiz mümkündür: Aristoteles bu çalışmada beynin özelliklerinden söz ederek insanların alınlarının ön kısmının beyinlerinin orada yer almasından dolayı kelleştiğini iddia eder ve yine kelleşme ile sadece erkekler tarafından üretilebilen semen arasında ilişki kurar. Bu bağlamda düşünürü göre kadınlar ve çocuklar kelleşmez çünkü aynı doğaya sahiptirler ve semen üretmezler (Aristotle, 1949: 782a). Örneğin Platon aynı örneği, yani biyoloji temelli bir farklılık olan kellik örneğini, bir insanın saçının olması ya da olmaması nasıl ki onun ayakkabıcılık yapmasını etkilemiyorsa aynı şekilde bir insanın kadın ya da erkek olmasının da onun koruyucu sınıfta yer almasını engellemeyeceğini açıklamak için kullanıyordu (Platon, 2016: 454c). Yine biyoloji temelli örneklerin dışına çıktığında da kadına yaklaşımlarında durum benzerliğini koruyordu. Aristoteles *Politika*'da yöneten ve yönetilen, rasyonel olan ve olmayan için erdemler farklıdır diyerek açık bir biçimde kadınlar ve erkekler için erdemli olanın aynı olamayacağını savunurken (Aristotle, 1260a14-24), Platon ise *Menon* diyalogunda erkek için erdemli olan topluma yani yönetime ait işlerle ilgilenip yurttaşlarını ve kendini zarardan korumak iken kadın için erdemli olan eviyle ilgilenmek ve kocasına itaat etmektir diyerek Aristoteles ile benzer görüşler savunan Gorgias'a (Plato, 2005: 71e), Sokrates üzerinden kadınlar ve erkekler için erdemler arasında ayırım yapılamayacağı yanıtını vermiştir (Plato, 2005: 73b).

Tüm bunların ışığında duruma bakıldığında Antik Yunan'da kadınlardan sevgiyle söz eden veya kadınlardan düşmanca söz eden tüm düşünürler, kadınların yerinin ev hayatı ve çocuk yetiştirmekten ibaret olduğu konusunda adeta fikir birliği etmişlerdi. Oysaki Platon, her ne kadar kadınları, daha doğrusu ev hayatına ve salt aile kurumuna hapsedilmiş kadınları erkeklerden aşağı görse de, aynı zamanda onların topluma kazandırılacaklarını, ev hayatı dışında bir hayatta da rol alabileceklerini görerek onlara eşitlik için bir şans tanımıştır. Platon, kadınlara ne heteroseksüel düşünce kalıplarıyla bakıyordu ne de kadınlarla kurulacak bir aile kurumuna ilgi duyuyordu. Wender'a göre onun bu yönü kadını cinsel ve fiziksel ihtiyaçlarını giderecek ve ev hayatının içerisinde kendini üstün hissedebileceği bir karşıt olarak görmenin ötesinde değerlendirmesini de kolaylaştırıyordu (Wender, 1984: 225). Bu açıdan bakıldığında Platon kadını aynı kurum altında baskı kurması veya tahakkümü altına alması gereken bir varlık olarak değil, potansiyeli ev işleri ve çocuk yetiştirme ile harcanan geri bırakılmış bir varlık olarak görüyordu. Platon'un heteroseksüel düşünce kalıpları ve aile kurumunun içinde şekillenen düşünceleriyle kadına bir rol çizmeye çalışan diğer düşünürlerle göre daha özgürlükçü olması bu

bakımdan çok da şaşırtıcı değildir. Diğer düşünürler eşleri, anneleri ve gelecekteki eşler ve anneler olan kızları için düzeni ve sistemi değiştirmeden onlara biçilen roller içerisinde kalarak mutlu olabileceklerini anlatan yapılar çizerken; Platon onlara ideal devletinde erkeklerle birlikte ülkelerini koruyabilecekleri, onlarla birlikte yönetici olabilecekleri, eşitlikçi ve özgürlükçü bir tablo çiziyordu.

Platon belki kadınlar üzerine yaklaşımını sevgi temeli üzerine kurmadı ama onlara saygı duydu; zira kadını aile hayatında ve evde baskı altında tutulması gereken bir rakip olarak görmedi, kadını potansiyelini kullanmasına engel olunmadığında erkeklerle birlikte hareket edebilecek bir ortak, gerçek anlamda bir eş ve eşit olarak gördü. Bu sebeple Platon'un kadınlara açtığı bu eşitlikçi ve özgürlükçü yaklaşımı atlayarak Platon'u salt bir kadın düşmanı olarak tanımlamak düşünürce yapılabilecek en büyük haksızlıklardan olacaktır. Kadınların özgürlük ve eşitlik mücadelesinde onları seven ve acıyan ama kadın-erkek ilişkilerinde statükoyu korumak isteyen erkeklerdense onlara karşı sert ve sevgi içermeyen bir yapıda olsa da onların haklarını ve eşitlik mücadelesini destekleyen Platon gibi düşünürler her zaman daha yararlı olacaktır.

Tüm bu bilgilerin ışığında, dönemin önemli filozoflarının kadınlar üzerine fikirleri incelendiğinde ve yeterli olmamakla birlikte ele aldığımız örneklerden yola çıkarak Platon'un kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği konusunda çağdaşlarına göre radikal ve öncü bir düşünür olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu sebeple Platon sonrasında Antik Yunan'da daha önce örneklerini verdiğimiz kadınların sorunlarına ve toplumdaki konumlarına eğilen çalışmalar yapılmasında Platon'un önemli bir etkisinin olduğu açıktır. Bu sebeple düşünürü feminist olarak tanımlamaktan imtina edip proto-feminist olarak da adlandırsak veya bu tanımlamadan da imtina edip onu bir egaliteryan yani eşitlikçi olarak da adlandırsak Platon'un kadın hakları konusunda çağdaşlarının ve çağının ilerisinde öncü bir düşünür olduğu açıktır. Zira Platon'un çağdaşı pek çok düşünür, kadınlar ve erkekler arasındaki bazen gerçek dahi olmayan farklılıklara dayalı düşünceler üretirken o kadınların ve erkeklerin ortak yönleri üzerinde durmuş, aralarındaki ayrılıkları bir engel olarak değil belirli zeminlerde de olsa birleştirici bir unsur olarak ele almıştır.

Kaynakça

- ARISTOTLE. (1949). *Generation of Animals*. çev. A. L. Peck. E. Page vd. (Eds.). Massachusetts: Harvard University Press.
- ARISTOTLE. (1959). *Politics*. çev. H. Rackham. Massachusetts: Harvard University Press.
- ARISTOTLE. (2004). *On the Parts of Animals*. çev. J. G. Lennox. J. L. Ackrill & L. Judson (Eds.). Oxford: Oxford University Press.
- CACCIA, L., Jr. (2002). "The Status of Women Among the Guardian Class: Feminism in Relation to Plato's Republic". *Atenea*. 32-1/2, s. 19-30.
- CALVERT, B. (1975). "Plato and the Equality of Women". Phoenix: Classical Association of Canada. 29-3. s. 231-243.
- OKIN, S. M. (1977). "Philosopher Queens and Private Wives: Plato on Women and the Family". *Philosophy & Public Affairs*: Wiley Stable, 6-4, s. 345-369.
- WENDER, D. S. (1984). "Plato: Misogynist, Paedophile, and Feminist". *Women in the Ancient World: Arethusa Papers*. J. Peradotto, & J. P. Sullivan. (Eds.). New York: State University of New York Press.
- PLATO. (2005). "Meno". *Meno and Other Dialogues Charmides, Laches, Lysis, Meno*. çev. R. Waterfield. New York: Oxford University Press.
- PLATO. (2008). *Timaeus and Critias*. çev. R. Waterfield. Oxford: Oxford University Press.
- PLATON. (1992). *Yasalar II (VII. – XII. Kitaplar)*. çev. C. Şentuna & S. Babür. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- PLATON. (2016). *Devlet*. çev. S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.